'Seeker heerenhuys genaamt Oud Over'

Vlakbij de oude brug van Loenen, een beetje verscholen tussen de bomen van de landschapstuin, staat aan de Vecht het fraaie buitenhuis Oud Over. Sinds de jaren dertig hebben de Sondaars er hun ateliers ingericht. Maar ook tijdens de vorige drie eeuwen van zijn bestaan hebben de kunsten er kunnen bloeien, zoals de volgende momentopnamen uit de bewoningsgeschiedenis bewijzen, afb. 1.

Op 15/25 september 1661 verschijnt ten kantore van de leengriffier van het huis Loenersloot: Hermen Olafszoon Ringelberg of Ringelsberg, baljuw van Loosdrecht en schout van de voornaamste heerlijkheid in Loenen, Kronenburg. Hij verklaart twee dagen eerder een stuk land van ruim drie morgen groot gekocht te hebben, gelegen tussen de Vechtdijk en de kleine wetering. Het betreft het binnendijkse stuk land dat tot in de 19de eeuw vast bezit was van de eigenaren van *Oud Over*, aan de andere kant van de Vechtdijk.
Van oudsher is dit stukje land leenroerig aan de heer van Loenersloot. Ringelberg betaalt de aan de leenheer verschuldigde 12 caroli-guldens en bewijst vervolgens, ten overstaan van de leengriffier en twee als getuigen aanwezige leenmannen, de traditionele hulde, eed en manschap: "dat sweere ick, dat ick de hooch & ed: Vrouwe van Loenreslooth gehou ende getrouw sall sijn, t'beste sall raden en t'quaeste sall waerschouwen: dat ick met raede noch daede ijtwes sall onderwinden, t'gene dhaer hinderlijck oft schadelijkck soude mogen wesen: maer ter contrarie mij in alles daer tegens sall gedragen als een goedt ende getrouw leenman van den huijse loenresloot schuldich ende behoort te doen: Alsoo waerlijck helpe mij Godt".[1] De leengriffier tekent aan dat ook de 40ste penning is voldaan, maakt de rekening op, en de zaak is beklonken.
Ringelberg is een bekend ingezetene van Loenen. Als schout van Kronenburg is hij de voornaamste functionaris ter plaatse. In de akten in het archief van de heerlijkheid Kronenburg duikt zijn naam regelmatig op. Tenminste al in 1650 is hij schout van Kronenburg en stadhouder van de lenen, en in 1657 wordt hij door de erven van Frans van Lynden, heer van Kronenburg, gemachtigd tot de meerderjarigheid van Anthonis van Lynden de heerlijkheid Kronenburg te besturen.[2] In 1663 tekent hij in zijn functie als schout zelf op dat hij schadeloosstelling eist van Marten Wouterse, "wegens het overrijden van een kind", dat dan een kind van zijn eerste echtgenote, Joosje Adriaansdr. de Haen, zal zijn. De dader, Marten Wouterse, neemt een rechtsgeleerde in de arm die in een request betoogt dat er geen genoegdoening of straf geëist kan worden, omdat er sprake is van een ongeluk.[3]

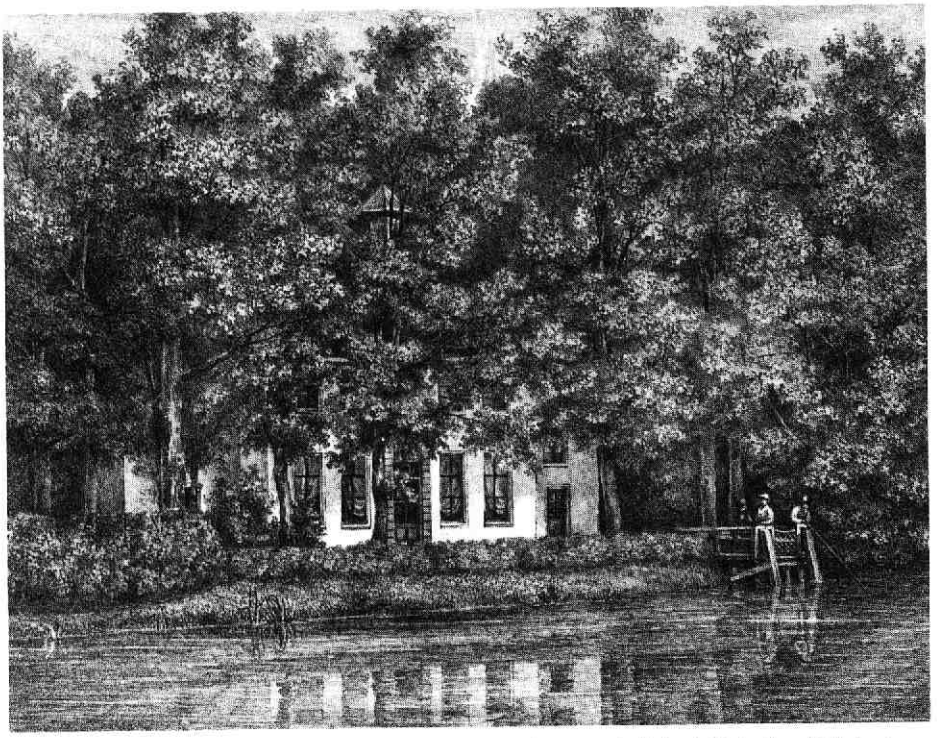

Afb. 1. Oud Over in de tijd van Pieter Bel jr. Uit: *Gezigten aan de rivier de Vecht* door P.J. Lutgers 1836.

In september 1674 komt Balthasar Bekker (1634-1698) naar Loenen, als gereformeerd predikant benoemd door de (katholieke) heer van Kronenburg die op de predikantsbenoeming het exclusieve recht bezit.[4] Bekker zal later, als predikant in Amsterdam, het middelpunt van het meest hevige theologische conflict van het eind van de 17de eeuw worden.[5] Een van zijn eerste activiteiten in Loenen is het afleggen van een huisbezoek bij alle lidmaten, waarbij hij Hermen Ringelberg aantreft met zijn tweede echtgenote, Jannetje Jans.[6] Beiden zijn zojuist, tekent hij in het huwelijksregister aan, getrouwd te Weesp, waarvandaan Jannetje Jans afkomstig is.[7]
Hoewel Ringelberg dus tweemaal gehuwd is geweest, zijn er bij zijn overlijden in 1697 geen volwassen erfgenamen. In dat jaar verschijnen de executeurs van zijn testament voor de leengriffier van Loenersloot, om mee te delen dat zij het stuk land in het gebied van *Oud Over* verkocht hebben aan de Amsterdamse koopman Pieter van Beeck. Deze komt de verschuldigde hulde, eed en man-

schap brengen, en de griffier brengt hem 20 caroli-guldens in rekening, overigens de laatste maal dat het bedrag verhoogd wordt.[8]

Een buitendijkse hofstede

De twee aantekeningen in het leenregister, 1661 en 1697, zijn de vroegste verwijzingen naar *Oud Over* die ik heb aangetroffen. Ongetwijfeld viel ook de tuin tussen de Vecht en de Vechtdijk waarop het huis *Oud Over* staat onder de transacties. Dat stukje land is echter nooit leenroerig geweest, en bleef bij deze gelegenheden dus onvermeld.

Een mogelijke verklaring voor het verschil in status tussen het buitendijkse en binnendijkse gebied valt af te lezen uit de ligging. Het stukje land met *Oud Over* ligt in een binnenbocht van de Vecht, buitendijks. Aangeslibd land – en daar lijkt het hier om te gaan – wordt vrijwel altijd eigendom van de bezitter van het naastgelegen binnendijkse land. Wanneer de bezitter van het land in voldoende mate onafhankelijk tegenover zijn leenheer staat, zal hij in de praktijk ernaar streven het nieuwe land buiten diens heerlijke gezag te houden.

De vraag waar het hier natuurlijk om gaat, is of er op het buitendijkse land inmiddels de 'herenhofstede genaamd *Oud Over*' stond. Waarschijnlijk is dat niet, maar ook het tegendeel laat zich niet eenvoudig bewijzen. Uitgerekend over de jaren 1661 en 1697 (nl. over de jaren 1656-1663, en 1682-1697) zijn de protocollen van de akten van overdracht en hypotheek van het gerecht Loosdrecht verloren gegaan. Een directe aanwijzing ontbreekt daarmee. De enige verwijzingen naar de transacties staan in het aangehaalde leenregister. Niets wijst er bovendien op dat Hermen Ringelberg op Oud Over zou wonen: blijkens een brandpreventie uit 1664 bezit hij twee leren emmers en woont hij in het dorp zelf. In 1650 worden 26 huizen met bewoners op Oud Over genoemd, maar geen Ringelberg, en ook geen Van Beeck.[9]

Wel is het zeer waarschijnlijk dat er op de plaats van het huidige buiten *Oud Over* een boerderij stond. De omschrijving 'hofstede' wijst daarop,[10] en ook de huidige situatie, met name de afwijkende kern van het huis, duidt op een oudere oorsprong dan van rond 1700.[11] Het zal, zoals op zoveel plaatsen, een pachtboerderij geweest zijn, in deze jaren eigendom van Hermen Ringelsberg en samen met het land aan iemand anders in pacht gegeven. In het hele gebied van Oud Over zou van oudsher een vijftal boerderijen hebben gelegen.[12] De oudste topografische kaart van dit gebied stamt pas uit 1726 (zie blz. 34). Op de kaart van ±1650 is de bebouwing aan de oostzijde van de Vecht niet ingevuld.[13] (zie blz. 33)

Het land waar deze boerderijen van bestonden, ondergaat in de tweede helft van de 17de eeuw een ingrijpende verandering van economische functie. In 1652 richten de ingelanden van Loenerveen een verzoek aan de heer van Mijnden de weilanden "sijnde seer dorre Landen vol gagel [moeraskartelblad] ende

seer onvrugtbaar" te mogen vervenen.[14] Ook de verder gelegen landerijen die van oudsher bij Oud Over hoorden, zijn in de 18de eeuw als gevolg van de veenwinning in de golven van de Loosdrechtse Plassen verdwenen. Diverse eigenaren van *Oud Over* en naastgelegen huizen verkopen in het begin van de 18de eeuw stukken land voor de vervening.[15] Het verlies van het bijbehorende land is dan een van de redenen waarom de boerderijen langs de Vecht een andere functie krijgen en voor een verbouwing tot buitenhuis in aanmerking komen. De koper van het land, de "leenweere van ontrent drie mergen een hondt weylandt gelegen in Outoever off loosdrecht, onder den Banne van den Loosdrechten" is Pieter van Beeck (1649-1709).[16] Het belendende perceel aan de zuidzijde, vermeldt de leengriffier, is op dat ogenblik bezit van de weduwe van Leendert van Beeck, Anna van Beeck (-1703), moeder van de koper.

Een verdwenen buiten: Beek en Vecht

Dit zou de eerste verwijzing naar het verdwenen buiten *Beek en Vecht* kunnen zijn. Op het terrein dat nu bij de tuin van *Oud Over* behoort, stond in de 18de eeuw een tweede buitenhuis. Afgaande op de naam[17] moet het gebouwd zijn door een lid van de familie Van Beeck, waarschijnlijk vóór het overlijden van Anna van Beeck in 1703.

De eerste die als bouwheer in aanmerking komt, is de koopman Leendert van Beeck (1614-1679), afkomstig uit Emmerich, die in 1647 in Haarlem met zijn naamgenote Anna van Beeck in het huwelijk treedt en waarschijnlijk dezelfde is als de in 1653 wel en in 1662 niet meer genoemde poldermeester van Loenderveen.[18] Hij vestigt zich als koopman te Amsterdam, aanvankelijk op de Stromarkt, later woont hij op de Singel. Bij zijn dood in 1679 erft zijn echtgenote, Anna van Beeck, en ook zij komt als bouwer in aanmerking.

Bij haar dood in 1703 wordt de erfenis verdeeld. Van de oorspronkelijk tenminste acht kinderen[19] verwerft blijkbaar een van de jongere dochters, Christina van Beeck (1657-±1720), het huis *Beek en Vecht* met het bijbehorende land. Net als een van haar jongere zusters, Johanna, was Christina van Beeck gehuwd met een De Neufville. Deze De Neufvilles vormden een vooraanstaande familie van Amsterdamse kooplieden in vooral textiel, merendeels wonend op de voornaamste van de Amsterdamse grachten, de Herengracht. Zij was weduwe van Balthasar de Neufville (1650-1692), broer van Jan de Neufville (1656-1724), de weduwnaar van haar zuster. Theoretisch zou ook zij nog de stichter van *Beek en Vecht* kunnen zijn. In 1715 verkoopt zij, geassisteerd door haar zwager Jan de Neufville, een stuk land in Loenderveen. In 1719 doet zij het "bleekveld" ten zuiden van haar bezit, tussen de Vecht en de Vechtdijk, met het huis en het land aan de andere kant van de Vechtdijk van de hand.[20]

Christina van Beeck overlijdt in de jaren vóór 1725, waarna haar zoon Leendert

de Neufville (1677-1755) haar land en buitenhuis erft. Leendert de Neufville maakt niet alleen naam als koopman, maar ook als beschermer van kunsten en wetenschappen,[21] en zelfs als knutselaar die aan zijn eigen draaibank voorwerpen maakt van ivoor en andere materialen, en daarmee ongetwijfeld ook zijn tijd op *Beek en Vecht* doorbrengt.[22]
Na hem loopt het spoor dood. Op de bekende *Nieuwe kaert van Loenen* van Covens & Mortier uit 1726 staat Leendert de Neufville aangegeven als eigenaar van de 'lusthof' *Beek en Vecht*, gemerkt "g" en 73, en Joachim van Gent als eigenaar van "*Oud Oover*", gemerkt "h" en 74 op blz. 34.[23] Mogelijk nog tijdens Leenderts leven – waarschijnlijk tussen 1745 en 1752 – wordt *Beek en Vecht* verkocht aan Jan Sanderson, de latere schout van Loosdrecht. Het huis, alleen nog maar aangeduid als 'hofstede', gaat nog enkele malen in andere handen over, totdat Pieter Bel, eigenaar van *Oud Over*, het in 1806 overneemt, in 1807 laat afbreken en de tuin bij die van *Oud Over* trekt.[24]

Pieter van Beeck: stichter van Oud Over?

Ondertussen heeft dus een oudere broer van Christina van Beeck, Pieter, in 1697 het naastgelegen land van *Oud Over* gekocht. Pieter van Beeck, een redelijk welgesteld Amsterdams koopman met een huis op de Singel, treedt drie keer in het huwelijk. In 1674 met Elizabeth Catharina van Weeningen (-1688), in 1691 een paar maanden met Catharina van Alderwerelt (-1691) en in 1693 met Clementia van Vollenhoven (-1702). In de Nieuwe Kerk in Amsterdam ligt een aantal kinderen van hem begraven. Hij overleeft zijn drie echtgenotes, en na zijn dood in 1709 is er opnieuw een erfenis te verdelen zonder dat er nog kinderen in leven zijn. Bij de boedelscheiding erven de kinderen van zijn jongste zuster Janneke van Beeck (1665-1704) het land van *Oud Over*.
Beek en Vecht en *Beek en Hoven* staan gebroederlijk naast elkaar vermeld op de *Nieuwe kaart van Mynden en de 2 Loosdrechten* van Maarten Nicolaas Visscher, die waarschijnlijk gemaakt is rond 1703, en waarvan ten minste een vijftal versies gedrukt zijn in de jaren tussen 1703 en 1721.[25] Het is de enige bekende vermelding van *Beek en Hoven*, dat dus de voorganger, of waarschijnlijker, de eerste naam moet zijn van het huidige *Oud Over*. De schaarse gegevens laten de veronderstelling toe, dat *Beek en Hoven* gebouwd is – als uitbreiding van een oudere hofstede[26] – door Pieter van Beeck (1649-1709) in de jaren tussen 1697 en 1709, als pendant van het ernaast gelegen familiebezit *Beek en Vecht*, dat waarschijnlijk als buitenhuis ouder was en mogelijk gebouwd is door zijn vader, Leendert van Beeck.
Hoe het zij, in december 1709 overlijdt Pieter, en begin 1710 verschijnt zijn zwager Jan de Neufville bij de leengriffier van Loenersloot, om namens zijn erven de kinderen de verschuldigde hulde, eed en manschap af te leggen, en 20 caroliguldens te betalen als leen voor het land.[27]

Jan de Neufville geeft er de komende jaren blijk van zich als bewoner van het buiten dat hij "Oud Over" ging noemen als ingezetene van Loenen te beschouwen. In 1714, bijvoorbeeld, doet hij op een bijeenkomst van voorname ingezetenen, en nota bene als doopsgezinde, een ruime schenking voor het herstel van de kerktoren van Loenen die na een blikseminslag gedeeltelijk is afgebrand.[28] Hij kan dan ook heel goed tsaar Peter de Grote hebben ontmoet, tijdens diens verblijf in 1717 op Ouderhoek en Vijverhof.[29] Jan de Neufville is niet onbemiddeld, en bezit bijvoorbeeld een collectie schilderijen van o.a. Jan Steen en Adriaen van Ostade. Maar misschien hingen die niet in zijn 's winters vaak onbewoonde buiten – hoewel het op zich niet ongebruikelijk was daar schilderijen van Hollandse meesters te laten hangen, zoals de recente Vermeer-tentoonstelling ons heeft kunnen leren.[30]
Ergens in deze vroege jaren, kort voor 1720, moeten zich de gebeurtenissen hebben afgespeeld die op *Oud Over* sindsdien als spookgeschiedenis hebben voortgeleefd.[31] Een Amsterdamse Robin Hood, 'De Achtkante Boer', slaapt in een schuur op *Oud Over* waar hij door de tuinman wordt verraden. De weldadige struikrover wordt in Amsterdam opgehangen. Maar de geest van de tuinman vindt geen rust, en sindsdien klinkt rond middernacht op de zolders van *Oud Over* het slepend geluid van een zware ketting, de trappen af, om weg te sterven in de tuin.[32]

De Neufvilles zien af van 'seeker heeren huys en hofstede'

Jan de Neufville overlijdt eind 1724 in Amsterdam. In februari 1725 verschijnen zijn drie zoons Jan (1692-1744), Daniel (1694-) en Leendert (1698-1765) voor de schout en schepenen van Loosdrecht, om te verklaren dat zij "seeker heeren huys en hofstede ... genaamt oud over mitsgaders het tuynmanshuys en het lant daar aghter gelegen" voor *f* 7000 hebben verkocht aan de Amsterdamse koopman Joachim van Gent.[33] Het is de oudste vermelding van de naam "Oud Over" voor het buitenhuis, en een duidelijke aanwijzing dat "Beek en Hoven" onder Jan de Neufville inmiddels *Oud Over* is gaan heten.
De familie De Neufville ziet dus af van het buitenhuis. De achtergrond wordt enigszins begrijpelijk, wanneer we weten dat de oudste zoon, Jan, zijn fortuin in Londen is gaan zoeken, waar hij, samen met neef Mattheus de Neufville (1686-1743) als "Matthew & John de Neufville" een handelsonderneming opbouwt.[34] Van Daniel de Neufville is zo goed als niets bekend, zijn jongste broer Leendert blijft koopman te Amsterdam, en bezit in de jaren rond 1745 het buiten *Oost Rust*, gelegen naast Nieuweramstel.
De bekendste De Neufville, kleinzoon Jean de Neufville (1729-1796), zoon van John, heeft blijkbaar geen goede herinneringen aan Engeland. Hij vestigt zich opnieuw te Amsterdam en speelt een belangrijk rol tijdens de Amerikaanse vrij-

heidsoorlog, wanneer hij de voornaamste ijveraar is voor een handelsverdrag tussen de Republiek en de jonge Verenigde Staten – het land waar hij zich uiteindelijk zal vestigen, en waar hij in 1796, in Albany, zal overlijden. In 1780 treedt hij op als woordvoerder namens de Amsterdamse kooplieden bij stadhouder Willem V, waarbij hij pleit voor een scherper optreden tegen de Engelse marine. Hij mag dus als medeschuldig gelden aan het uitbreken van de rampzalig verlopen Vierde Engelse Oorlog (1780-1784).[35]

Joachim van Gent in de mennistenhemel

Alles wijst erop, dat Joachim of Jochem van Gent jr. (1681-1743), die in 1725 *Oud Over* overneemt van de De Neufvilles, een goede vriend van de familie is.[36] In het archief van een lid van de familie zijn verjaardagsgedichten van de jonge Joachim voor leeftijdgenoten onder de De Neufvilles bewaard,[37] en persoonlijke brieven van later datum aan Jan de Neufville en aan de meest geslaagde ondernemer in de familie, diens neef Jan Isaak de Neufville. Net als de De Neufvilles is Joachim van Gent doopsgezind, maar anders dan zij is hij van een vrij eenvoudige komaf, en heeft hij zich als koopman zelf omhooggewerkt.
Zijn vader, Jochem van Gent sr., staat nog te boek als timmerman.[38] Een jaar voor zijn dood, in 1742, wordt Joachim jr. in de belastingcohieren vermeld als rentenier, in het bezit van een huis aan de Keizersgracht met drie dienstboden, een buitenhuis, een koets met twee paarden, en een comfortabel jaarinkomen van *f* 5000.[39] Jochem van Gent hoeft dus niet de trekschuit of de postkoets te nemen, maar kan met zijn eigen rijtuig op en neer pendelen tussen *Oud Over* en Amsterdam. Na Joachim van Gent bezit *Oud Over* volgens de overdrachtstukken dan ook een koetshuis. Omdat vanaf ongeveer 1700 het ophangingsysteem van de koetsen aanmerkelijk is verbeterd, kunnen zij inmiddels ook qua comfort beter met de trekschuiten wedijveren.
De reis over de Vecht met de trekschuit was overigens bijzonder populair, en heel wat bezoekers van *Oud Over* zullen er een plezierige reis mee hebben gemaakt. In het midden van de 18de eeuw varen er in het zomerseizoen, van 15 maart tot 15 september, drie trekschuiten per dag, in het winterseizoen twee. Voor goederen is er een "schietschuyt", en ook rijdt er dagelijks een postkoets.[40] Van Amsterdam naar Loenen is het zo'n viereneenhalf uur varen, van Amsterdam naar Utrecht acht uur. Geleidelijk krijgen alle trekschuiten een roef, die als extra luxe afzonderlijk gehuurd kan worden, en waarmee de diligences concurrentie wordt aangedaan.[41]
Aan die genoeglijke reizen per trekschuit danken we een groot aantal fraaie beschrijvingen van de buitenhuizen: al in 1716 onderneemt tsaar Peter de Grote de reis van Utrecht naar Amsterdam per openbare trekschuit,[42] en talloze reizigers, van James Boswell in 1764 tot Radcliffe in 1794[43] bewonderen het unieke

landschap. Onderweg kunnen ze het zich laten smaken, en met name Loenen staat bekend om zijn heerlijke gebraden 'boterbaars', ook wel aangeduid als "omgekeerde Arminianen".[44] Eén zo'n plezierreiziger zullen we straks nog tegenkomen als bezoeker van *Oud Over*.

Joachim van Gent is geen Arminiaan, maar net als de De Neufvilles doopsgezind. Hij bezit dus geen directe connecties met de politiek – en behoort overigens ook niet tot de allerrijkste elite – waardoor hij zich kan permitteren al vroeg in het seizoen Amsterdam te verruilen voor zijn buiten. Zijn voorbeeld wordt gevolgd door meer doopsgezinde kooplieden, die in de omgeving van Loenen zo talrijk zijn, dat dit deel van de Vecht als de "mennistenhemel" bekend staat.

In 1706 huwt hij Anna de Wilde (1684-1752). Bij gelegenheid van haar veertigste verjaardag, op 9 maart 1724, laat hij de rector van de Latijnse School aan de Amsterdamse Singel, Isaac Verburgh,[45] een uitvoerig klinkdicht ter harer ere maken, dat bovenal haar zangkunst roemt.[46] Joachim zelf, zegt het gedicht, verblijft op de feestelijke datum, blijkbaar voor zaken die misschien gelieerd zijn aan die van de De Neufvilles, "aan het Britsche strand".

Het jaar daarop koopt hij *Oud Over*, en alles wijst erop dat het daar aangenaam toeven is. Niet alleen de veel geroemde zangkunst van Anna zal er tot zijn recht zijn gekomen, ook de hobby's van Joachim krijgen er alle aandacht. In bewaard gebleven brieven aan zijn vrienden Jan en Jan Isaac de Neufville gaat het over niets anders dan liefhebberijen en de aangename kanten van het leven.[47] Alle brieven zijn geschreven op *Oud Over*, waar hij telkens al in maart blijkt te vertoeven. In 1733 ziet hij graag 150 "eenjarige spergieplanten" toegestuurd, en hoopt hij vurig dat de De Neufvilles langs zullen komen om met hem te gaan vissen in de Vecht. Klaarblijkelijk is hij niet van plan zich veel gelegen te laten liggen aan de heer van Kronenburg, die formeel de visrechten op dit deel van de Vecht bezit, en zijn rechten nog in 1704 uitdrukkelijk had laten gelden.[48]

Maar Van Gent heeft meer hobby's, zoals blijkt uit het bezit van duivenhok en broeikassen. In 1733 schrijft hij: "de duyven houden quaat huys, en vergeten dat sy mennist sijn, of 't moest uyt de mode worden. Ik heb haar aangesegt, dat sy niet uyt huys sullen, voor dat sy kinderties geteelt hebben, waar op er twe sig tot broeye geset hebben". Vier jaar later vraagt hij opnieuw om 'spergieplanten' en vertelt hij over de goede vorderingen van zijn worteltjes, aardbeien, komkommers en meloenen, die hij blijkbaar in kassen of broeibakken kweekt. Drie maanden later feliciteert hij Jan Isaac de Neufville met de geboorte van diens zoon en sluit hij af met "een glasie op de gesondhyd vande kraamvrouw en het klyntie adios".

Een bezoek van Sir Matthew Decker

Joachim van Gent komt in 1743 kinderloos te overlijden. Krachtens zijn in het huisarchief bewaarde testament is zijn echtgenote Anna de Wilde (1684-1752) enig erfgenaam. Zij doet iets dat in die jaren vrij ongebruikelijk is:[49] op 60-jarige leeftijd, in juli 1744, hertrouwt zij met de weduwnaar Claas Kroon, oud-burgemeester en raad van Edam, en dus blijkbaar niet doopsgezind maar gereformeerd.
Het niet meer zo jonge echtpaar ontmoeten we in 1748, wanneer de Engelse gezant Sir Matthew Decker een plezierreis door Nederland maakt – overigens een dekmantel voor een heimelijke politieke missie. Sir Matthew Decker (1679-1749) is in Amsterdam geboren als Mattijs Dekker, en op zijn reis door het oude vaderland zoekt hij voor het laatst nog eens oude bekenden op.
In zijn reisdagboek noteert hij, hoe hij op zondag 9 juni 1748 na de preek een pleziertochtje maakt over de Vecht om de landhuizen en tuinen te bekijken. Bij het diner, op Voortwijk in Breukelen, ontmoet hij het echtpaar Kroon, dat ook de volgende dagen het gezelschap blijft versterken. Het gezelschap legt bezoeken af aan vrienden op enkele buitenhuizen, en maakt tussendoor pleziertochtjes op de Vecht.
's Woensdags brengt Decker een bezoek aan het echtpaar Kroon op hun buiten *Oud Over*. Op vrijdag wordt het weer een stuk slechter, en 's zaterdags bezoekt hij opnieuw *Oud Over*, ditmaal om er een hele middag te discussiëren over de landspolitiek. Aan dit gesprek neemt ook een predikant uit Amsterdam deel, ds. Elzevier, een vertrouwensman van stadhouder Willem IV.[50]

Suikerraffinaderij 'De Stadt Antwerpen'

Anna de Wilde doet hetzelfde als haar eerste echtgenoot: op haar beurt benoemt zij Claas Kroon tot haar enig erfgenaam, en bij haar overlijden in 1752 gaat *Oud Over* in diens handen over. Op 21 februari van dat jaar verschijnt hij voor de leenheer om hulde, eed en manschap te bewijzen, en de verschuldigde 20 caroli-guldens te betalen.[51]
In 1761 besluit hij *Oud Over* te verkopen. Op 24 april wordt de koopakte getekend door Hermanus Meulman (1728-1777) uit Amsterdam, die *Oud Over* "met al het geene daaraan aard en nagelvast is", het bijbehorende land, en de resten van het inmiddels afgebroken tuinmanshuis, koopt voor de prijs van *f* 12.500.
De verkoop aan Hermanus Meulman is te vergelijken met die aan Joachim van Gent in 1725, met dit verschil, dat er geen aanwijzingen zijn dat Hermanus Meulman tot de vriendenkring behoort. Net als Van Gent is Meulman een self-made ondernemer die zich op heeft weten te werken, en net als Van Gent is hij, als lutheraan ditmaal, een 'dissenter'. In de eerder genoemde belastingcohieren van 1742 wordt zijn vader, Hendrik Meulman, vermeld als een eenvoudige 'suikerbakker' in de Elandsstraat in de Jordaan.[52]

Afb. 2. Cornelis Hoogeveen (1733-1792), kopergravure (Coll. Iconograf. Bur. 's-Gravenhage)

Op zijn 23ste, in 1751, treedt hij in het huwelijk met de 20-jarige Maria Muller, eveneens dochter van een lutherse suikerbakker uit de Jordaan. Maar in 1762 staat Hermanus vermeld als eigenaar of huurder van een redelijk omvangrijke suikerraffinaderij op de Keizersgracht, de "Stadt Antwerpen". Hoewel de suikerbranche in de eerste helft van de 18de eeuw in Amsterdam een bloei heeft doorgemaakt, is er na de Vrede van Aken in 1748 eerder sprake van stagnatie, zodat Meulman blijkbaar op eigen kracht goed heeft geboerd.[53]
Of Hermanus Meulman en Maria Muller evenveel van *Oud Over* hebben genoten als de echtelieden Van Gent en Kroon voor hen, valt niet te zeggen. Naar het zich laat aanzien zijn zij voorlopig wel de laatste Amsterdamse kooplieden geweest die *Oud Over* als buitenhuis hebben gebruikt naast een actief economisch leven in Amsterdam, en niet enkel als een landelijk woonhuis voor een aangename oude dag of als enige woning. Dat komt overeen met het algemene patroon: aan het eind van de 18de eeuw is de bloeitijd van de buitenhuizen voorbij.

Een achthoekige koepel aan de Vecht

In 1777 overlijdt Hermanus Meulman, en in 1778 verkoopt zijn weduwe, na een publieke veiling in Amsterdam, het bezit aan een plaatselijk notabele – die ove-

Afb. 3. De koepel van Oud Over in 1836 nog met een attiek. Er bestaat een oudere afbeelding van waarop het dak koepelvormig is (uit: *Gezigten aan de rivier de Vecht* van P.J. Lutgers).

rigens in Weesp woont en stevige Amsterdamse wortels heeft – Krijn Hoogeveen. Ook Krijn Hoogeveen bewijst de leenheer van Loenersloot de verplichte hulde, eed en manschap, en ook hij betaalt daarvoor 20 caroli-guldens.[54]
Krijn Hoogeveen staat op dat moment aan het eind van een lange loopbaan. Zijn vader, Adriaen Hoogeveen, vervulde al diverse functies voor het huis Kronenburg, eerst als secretaris, en later, in het midden van de 18de eeuw, als baljuw en schout van Kronenburg en Loenen. Hij bezat land ten noorden van Oud Over, gemerkt "75" op de kaart op blz. 34. Ook zijn zoon Krijn is aanvankelijk secretaris en later baljuw en schout van Kronenburg en Loenen. Bij zijn dood, op 1 september 1779, volgt zijn zoon Cornelis Hoogeveen (1733-1792) hem op zijn beurt in die functie op, afb. 2.[55]
Krijn Hoogeveen en zijn tweede echtgenote, Margrietje Putter, hebben maar kort van *Oud Over* kunnen genieten. Margrietje Putter overlijdt als eerste, haar man volgt kort daarna. Toch heeft het er alle schijn van, dat Krijn Hoogeveen nog wel tijd heeft gezien om de achthoekige koepel aan de Vecht te bouwen. Bij de overdracht van Maria Muller aan Krijn Hoogeveen, in 1778, is alleen sprake

van een tuinmanswoning, koetshuis en stal. Bij de overdracht door zoon Cornelis Hoogeveen aan de Amsterdamse koopman Hendrik Cramer, in mei 1780, worden inmiddels ook een koepel en een botenhuis genoemd, afb. 3.[56]
Opnieuw is *Oud Over* via een publieke veiling in Amsterdam verkocht, en opnieuw heeft de koper er maar kort van kunnen genieten. Hendrik Cramer overlijdt in 1782, zijn weduwe Alida van Driest, die overigens in Amsterdam blijft wonen, in 1799.

Pieter Bel en de 'Bataafsche Vryheid'

De voornaamste bewoner zal in deze jaren niet Alida Cramer-van Diest zijn geweest, maar de tuinman, in het inmiddels nieuw opgetrokken tuinmanshuis. Bij een huisbezoek van de ouderlingen van de gereformeerde kerk van Loenen, in 1785, treffen zij als tuinman de weduwnaar Evert Beyerink aan. Over een hoofdbewoner wordt met geen woord gerept.
In het "5e Jaar der Bataafsche Vryheid" verklaren getuigen voor een Amsterdamse notaris dat dochter Frederica Elisabeth Cramer beschouwd moet worden als de enige erfgenaam van haar ouders.[57] Frederica Elisabeth Cramer bewoont al vanaf 1787 met haar echtgenoot, Mr. Hendrik Nicolaas Tonis, het buiten *Vreeden Hoff*, en zij zal er tot haar dood in 1836 blijven wonen. In september 1800 gaat zij dan ook over tot de verkoop van *Oud Over* met het bijbehorende land, en de koper, voor *f* 9000, is opnieuw een Amsterdammer, Jan van Eeden Barendszn, die er opnieuw maar kort van geniet. In 1804 overlijdt zijn echtgenote, Maria Helena Heimans, en gunt hij *Oud Over* na een publieke veiling aan Pieter Bel (1753-1818).
Met Pieter Bel sr. – overigens vaak "Junior" genoemd, omdat ook zijn vader al Pieter Bel heet – herleven oude tijden. Pieter Bel senior en junior zullen *Oud Over* een halve eeuw lang bewonen, tot de verkoop door de laatste in 1850. Pieter Bel sr. is afkomstig uit Hoorn en hij behoort – net als de bewoners van Oud Over een eeuw eerder – tot een doopsgezind geslacht. In 1778 huwt hij Magdalena Croos, en kan hij zich, als makelaar en verzekeraar, veroorloven op de Amsterdamse Herengracht te gaan wonen. In 1791 hertrouwt hij, opnieuw met een doopsgezinde Amsterdamse, Geertruij Margaretha Fock. Ook zij overlijdt voor haar man en hun zoon Pieter Bel jr. (1792-1850) erft in 1818 o.m. *Oud Over* bij de dood van zijn vader, afb. 4.
Pieter Bel jr. vinden we later terug op de Amsterdamse Keizersgracht. Hij verdient net als zijn vader de kost in het verzekeringswezen, een status die nog eens bevestigd wordt door zijn huwelijk, in 1815, met een dochter uit een familie waarin meer verzekeraars voorkomen, Juliana Sobbe (1792-). Ook zij komt al jong te overlijden, en haar echtgenoot hertrouwt in 1828 met de Rotterdamse Anna Maria Scheerenberg.

Afb. 4. Pieter Bel jr, litho naar J.B. Tètar van Elven (Coll. Iconograf. Bur. 's-Gravenhage)

Pieter Bel jr. is lid van een generatie van bekende Amsterdamse doopsgezinden die heden ten dage vooral vertegenwoordigd worden door de familie Van Eeghen. Hij behoort dan ook tot de familie- en kennissenkring van enkele Van Eeghens – die van 1790 tot 1821 het schuin tegenover *Oud Over* gelegen Beeck en Hoff bewoonden – en ook tot die van bijvoorbeeld Willem de Clerq (1795-1844), bekend als letterkundige en vooraanstaand lid van de beweging van het Réveil. In de familie Van Eeghen leeft de herinnering aan Pieter Bel jr. voort als iemand die van goed eten en goed drinken hield. Op een karikatuur door kennis Pieter Huidekoper (1798-1852), later de eerste niet-gereformeerde Amsterdamse burgemeester en bewoner van Vrede en Rust te Breukelen, wordt hij dan ook afgebeeld met een fles en een glas naast zich.[58]

Met het tijdperk-Bel ontstaat een situatie die op het huidige *Oud Over* nog volop zichtbaar is. De weduwe Cramer en haar opvolger Jan van Eeden hebben, in de jaren rond 1800, inventarisaties laten opstellen van de aanwezige spullen voor de tuin. Uit de in het huisarchief bewaarde lijsten blijkt dat Joachim van Gent niet de enige was die van tuinieren hield: kassen, broeibakken, resten van orangerieën, kippenhokken, een duivenhok en grote hoeveelheden tuingereed-

schap geven aan, dat de tuinman handenvol werk gehad moet hebben.[59]
Jan van Eeden organiseert bij de overdracht aan Pieter Bel, in oktober 1804, een vrije verkoop van al deze spullen, en bedingt dat de "tuinmansbaas" – misschien nog steeds de oude Evert Beyerink – nog een maand in zijn huisje mag blijven wonen. Pieter Bel sr. pakt de zaken vervolgens met voortvarendheid aan. In 1805 geeft hij opdracht, een slingerpad door de tuin te leggen, bomen aan te planten en andere werkzaamheden te verrichten die in de richting wijzen van de aanleg van een landschapstuin.[60] Bel doet, kortom, midden in de Franse tijd mee aan de Engelse mode, die vanaf het eind van de 18de eeuw een voorkeur ontwikkelt voor een nieuw soort tuin, het natuurpark.
In 1806 koopt hij de naburige tuin met de vroegere hofstede Beek en Vecht en trekt hij dat bij zijn eigen tuin, het jaar daarop laat hij het huis afbreken – en waarschijnlijk ook het tuinhuis – en organiseert hij een veiling van de afbraakgoederen.[61]
Ook op andere terreinen breekt een nieuwe tijd aan. Pieter Bel sr. is de laatste die, op 4 januari 1805, nog voor de leengriffier van Loenersloot verschijnt, zij het niet meer om hulde, eed en manschap te doen of 20 caroli-guldens te betalen, maar nog enkel om de transactie te laten registeren.
De Bataafsche Republiek maakt een eind aan het al lang tot een loze vorm geworden leenstelsel. Artikel 16 van de Staatsregeling van 16 oktober 1801 bepaalt: "Het leenrecht wordt geheel afgeschaft, en alle leenroerige goederen gehouden voor allodiaal. De Wet zorgt voor de schadeloosstelling der leenheren".[62]

Van Reenen, Strick van Linschoten

In 1850 machtigt Pieter Bel jr. zijn zoon Jacob Bel om Oud Over en de bijbehorende landerijen te verkopen. Koper wordt een bekende ingezetene van Loenen: het oud-lid van de Staten van Utrecht en lid van een vooraanstaand geslacht van juristen, Mr. Johannes Willem van Reenen, de bewoner van Vegtlust, die in de voorgaande jaren ook al de buitenhuizen Kalorama, Bijdorp en Nieuwerhoek heeft verworven.
Wie in deze jaren op *Oud Over* wonen is niet helemaal duidelijk. Duidelijker is de eigendom, die bij het overlijden van Van Reenen in 1852 op zijn echtgenote, Catharina Geertruy van Appel, overgaat, en bij haar dood in 1869 toevalt aan haar zoon Gerlach Cornelis Johannes van Reenen, die eveneens op Vegtlust woont. Deze doet in 1874 het huis *Oud Over*, hoogstwaarschijnlijk voor het eerst *zonder* de landerijen aan de overkant van de Vechtdijk, over aan Jan Arend Voorthuis (-1877), gemeentesecretaris van Loenen.
Huurder en bewoner van Oud Over is dan al vele jaren jhr. Mr. Jan Balthazar Strick van Linschoten (1825-1889), kantonrechter in Loenen en Breukelen, en

tevens lid van de Staten van Utrecht. Deze verhuist in 1875 naar zijn buiten Nieuwerhoek in Loenen, en de koper, gemeentesecretaris Voorthuis, zal de zoveelste zijn die maar kort op *Oud Over* woont.
Zijn weduwe vindt op 3 mei 1881 voor *f* 12.000 een koper voor het huis in de uit Amsterdam afkomstige predikant van Loenen, Jan (Joannes) Blancke, wiens beide ouders inmiddels zijn overleden en die dus al heeft geërfd. Tijdens de slechts twee jaren dat deze op *Oud Over* woont, vindt een tragische gebeurtenis plaats, die overigens de reputatie van *Oud Over* als toevluchtsoord van kunst en kunstenaars bevestigt.

Een tragische geschiedenis: Jacques Perk

In dezelfde maand dat hij *Oud Over* koopt, op 27 mei 1881, treedt Jan Blancke in Amsterdam in het huwelijk met Dora Perk, dochter van een predikant en de zuster van de bekende dichter Jacques Perk (1859-1881). Het jonge paar – door Perk speels "Jandorie" genoemd – gaat een aantal weken naar Schotland op huwelijksreis. Perk past ondertussen, alleen achtergebleven, op het nog niet bewoonde *Oud Over*.
Welk drama zich tijdens die dagen afspeelt, beschrijft Perk zelf achteraf in een brief van 13 augustus, geschreven op *Oud Over*, aan zijn uitgever Carel Vosmaer. "Met Pinksteren kwam ik hare verloving te weten, door haar eigen handschrift. Ik ben toen hier – dit huis was nog onbewoond – radeloos geweest en eenzaam. En het geladen jachtgeweer heeft nevens mij geslapen. Waarom ik leef weet ik niet. 't Is zoo'n prettig bewustzijn meester van zijn eigen leven te wezen en het ieder uur te kunnen eindigen".
Over wie die 'zij' is omwille van wie Perk zelfmoord had willen plegen, lopen de meningen uiteen. De gangbare opvatting is, dat het Joanna Carolina Blancke betreft, de zuster van Jan Blancke, die drie jaar ouder is dan Jacques Perk en in het ouderlijk huis in Arnhem is blijven wonen na de dood van haar moeder in 1880. Perk ontmoet haar in deze maanden regelmatig op *Oud Over*.[63] Historicus Jaap Meijer heeft zich evenwel een hoop moeite getroost om aan te tonen, dat de hele 'Joanna-liefde' een mystificatie is, en dat Perk in werkelijkheid zijn zuster, Dora, met een onmogelijke liefde aanbad.[64]
Hoe het zij, Jacques Perk schrijft intussen zijn sonnettenkrans 'Een helle- en hemelvaart' over zijn wanhopige liefde, en ziet deze gepubliceerd in het septembernummer van de Nederlandsche Spectator, terwijl 'Iris' geplaatst wordt in De Tijdspiegel.[65]
Perk verblijft ondertussen regelmatig op *Oud Over*, waar hij in de theekoepel aan de Vecht een ideale plek vindt om te schrijven. In juli is hij er zijn "tijd aan 't verdrijven met roeien, jagen, zeilen, zwemmen, en allerhande 'Sport' ".[66] In augustus verblijft hij er opnieuw een paar weken, correspondeert hij uitvoerig

over de publicatie van zijn sonnetten, zegt hij de vriendschap met Willem Kloos op, en roeit hij regelmatig in zijn eentje met zijn "joujou" naar de Loosdrechtse Plassen om daar urenlang te mijmeren "tusschen een dubbele oneindigheid, bóven en ónder mij ...".
Begin september vertrekt hij naar Amsterdam, om zijn ouders te begroeten, die op vakantie zijn geweest in Luxemburg. Later in het najaar is hij opnieuw op *Oud Over*. Wat er dan plaatsvindt zal altijd onduidelijk blijven, maar volgens een verslag van Dora Perk vindt er tijdens een boottochtje op de Vecht een "stoeipartij" plaats tussen Perk en Jan Blancke, waarbij Jacques Perk te water raakt en ernstig kou vat. Ziek wordt hij van *Oud Over* naar Amsterdam overgebracht, en daar sterft hij, op 1 november 1881, nog maar 22 jaar oud.[67]

Verlaine in Holland, Roland Holst

Jan en Dora Blancke verlaten al snel de plaats des onheils, en twee jaar later verwerft de veerschipper Jan Sas (-1888) zich met *Oud Over* een aangenaam verblijf voor zijn oude dag. Zijn weduwe Elisabeth Nagel weet in 1889 de rentenierende Amsterdamse leerlooier Willem David Walter (1818-1895) voor het huis te interesseren, van wie ook een broer, een ongehuwde zuster en een gescheiden zuster op Oud Over komen wonen.[68] Via de uit Diemen afkomstige dr. Gerardus Johannes Jaarsveld raakt het huis in 1896 in handen van de Amsterdamse restaurateur Johannes Jacobus Couturier, eigenaar van het beroemde *Maison Couturier*, aan de Keizersgracht.
Wellicht is ook Couturier een liefhebber van de schone letteren. In elk geval houdt de Franse dichter Paul Verlaine, tijdens zijn vermaarde verblijf in Nederland in 1892, in *Maison Couturier* twee voordrachten van zijn eigen poëzie.[69]
In 1902 wordt *Oud Over* gekocht door Albertina Hendrika Lenten uit Amsterdam, weduwe van Otto Christiaan Stricker, en op haar beurt doet zij het huis met "koepel, schuur en tuin" in 1911 over aan de Amsterdamse makelaar Abraham Hendrikszoon Witstijn. Deze vindt in 1920 een nieuwe eigenaar in de Helmondse textielbaron Cornelis Matthijsen. Matthijsen is gehuwd met Cornelia Maria Roland Holst, dochter van de welgestelde Amsterdamse ondernemer Adrianus Roland Holst. De jongste van diens acht kinderen is de schilder Richard ('Rik') Roland Holst (1868-1938), de latere directeur van de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten.
De jonge Richard Roland Holst is één van de vele kunstenaars die aanwezig zijn bij het eerste officiële diner dat Verlaine, een week voor zijn Amsterdamse optredens, op 3 november 1892 in een Rotterdams etablissement geniet. Bij die gelegenheid ontmoeten de hoog vereerde godheden Verlaine en Willem Kloos elkaar. Terwijl beide heren zich op hun maaltijd toeleggen, wacht het hele gezelschap tot het uiterste gespannen op hun conversatie. Uiteindelijk beperkt zich

die tot een vraag van Verlaine: "Monsieur Klooze, aimez-vous la salade...?". Maar Richard Roland Holst ontmoet tijdens diezelfde gedenkwaardige avond voor het eerst Henriëtte van der Schaik,[70] die vanaf 1896 als Henriëtte Roland Holst door het leven zal gaan. Beide leden van het kunstzinnige echtpaar verblijven later met grote regelmaat op *Oud Over*, waar mevrouw Matthijsen-Roland Holst in de jaren vanaf 1920 delen van het huis en ook de tuin nieuw inricht. Vanaf 1931 woont zij er als weduwe, en in 1937 verkoopt zij *Oud Over* aan de beeldhouwers Lambertus Hendrik Sondaar (1904-1984)[71] en Anthonia Agathe Sondaar-Dobbelmann, in Nederland teruggekeerd na een lang verblijf in het Franse kunstenaarsdorp Gif sur Yvette. De Sondaars studeren aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten op het moment dat Richard Roland Holst daar directeur is, maar zijn zelf leerlingen van prof. Bronner.
Daarmee zijn we bij de huidige situatie aanbeland. Wanneer *Oud Over* al niet de naam van een bijzonder toevluchtsoord voor kunstenaars had, dan heeft het die wel gekregen in de bijna 60 jaar dat inmiddels de ateliers van *Oud Over* de bezoeker een blik gunnen in de bijzondere wereld van de Sondaars.

Utrecht, maart 1996

Johan Christiaan Snel

Noten

1 Ontwerptekst opgetekend door leengriffier, 1660, voorin een leenregister van het huis Loenersloot, RAU inv.nr. 31, blz. 709.
2 RAU, 31 (Archief Kronenburg), nr. 12, blz. 10.
3 RAU, 31 (Archief Kronenburg), 222A. De afloop wordt niet vermeld.
4 Ds. S. van der Linde heeft aan een geschiedenis van de Hervormde gemeente gewerkt, die meer licht op de kerkelijk context van het verhaal zou kunnen werpen, maar die nooit uitgegeven. Aangekondigd in: Van der Linde, 1000 jaar dorpsleven aan de Vecht (Loenen 1954), blz. 5. Over de soms hoog oplopende twisten, met name eerder in de eeuw, tussen gereformeerde kerkeraad en de katholieke heren zijn tal van verwijzingen te vinden. Bekker lijkt in goede harmonie tussen kerkeraad en heer te zijn benoemd.
5 Vanwege zijn hoofdwerk *De Betoverde Wereld*, 1691-93, wordt hij middelpunt van een zeer hevige controverse die tot ver buiten de landgrenzen reikt, en waarbij hij wordt afgezet als predikant. Zie W.P.C. Knuttel, Balthasar Bekker, de bestrijder van het bijgeloof ('s-Gravenhage 1906).
6 RAU, Herv. lidmatenregister Loenen, dl. 96.
7 RAU, Huwelijksregister Loenen, dl. 95.
8 RAU, Archief Loenersloot (43), leenregister, blz. 708.
9 RAU, Archief Kronenburg (31) 12, resp. blz. 296 en 361.
10 H.J.M. van der Wijck, Het landelijke aspect van de vroege hofsteden in Holland, in: Bulletin v.d. Kon. Ned. Oudh. Bond 65 (1966) 144-152.
11 Aldus de bevindingen van een inventarisatie door *Monumentenzorg*, door R. Rowaan. Over de

ontwikkelingen van de verschillende bouwtypen, zie: P. Ruijgrok-Muns, De ontwikkeling van de buitenplaatsen aan de Vecht, in: T. Buitenhuis ed., Soeticheydt des Buyten-levens. Buitenplaatsen langs de Vliet en omgeving (Delft 1988), blz. 67-69. De bouwstijl van Oud Over past in een patroon dat vanaf het einde van de 17de eeuw opgang maakt.

12 Van der Linde, 78-79.

13 Afgedrukt in M. Donkersloot-de Vrij, De Vechtstreek. Oude kaarten en de geschiedenis van het landschap (Weesp 1985) nr. 16, blz. 72-73. Omdat de brug van Loenen staat afgebeeld, moet de kaart van na 1627 dateren, omdat de kerk op de Slootdijk ontbreekt, dateert zij van vóór 1652.

14 RAU, Archief Kronenburg (31) 12, blz. 516-522. Onder de ondertekenaars geen Ringelberg of Van Beeck.

15 Bijvoorbeeld Jan de Neufville op 5 oktober 1716, RAU Dorpsgerechten 1249, 123.

16 Niet te verwarren met zijn twaalf jaar jongere neef Pieter van Beeck, vaak Pieter Pieterse van Beeck genoemd, zoon van Pieter Lucasz. van Beek en Janneke de Petrijn.

17 Een voorbeeld van een parallel geval: *Beek en Hoff*, het huidige gemeentehuis van Loenen, schuin tegenover *Oud Over*, werd tussen 1735 en 1742 bewoond door Jakob van Beek, die gehuwd was met Gouda van Gent. De verleiding is groot, in deze Van Gent en Van Beek directe verwanten van bewoners van *Oud Over* te zien, maar mijn voorlopige genealogische naspeuringen hebben geen familiebanden aan het licht gebracht.

18 RAU, Archief Kronenburg (31) 12, blz. 522.

19 GAA, PA 88-100, bevat een *Lyste van Lyfrenten* uit Heusden, 1671, die een achttal kinderen van Leendert en Anna van Beeck opsomt: Catalijntje (22), Pieter (21, †1709), Jan (19, †1697?) Anna (16, †1679), Christina (14), Leenard (12), Hendrik (9), Janneke (6).

20 RAU, Dorpsgerechten 1249, 256 (7 september 1719).

21 A.C. de Neufville, Histoire généalogique de la maison De Neufville d'après d'anciennes chartes et des documents inédits (Amsterdam 1869) 196-197. Deze bron moet in het algemeen als onbetrouwbaar gelden.

22 L. van Nierop, Een knutselaar aan de draaibank, in: Amstelodamum 22 (1935), 36.

23 Nieuwe kaert van Loenen, C.C. van Bloemswaerdt [1726?], uitgegeven bij Joh. Covens & Cornelus Mortier, Amsterdam [tussen 1726 en 1737], Gemeentearchief Utrecht, kaartenverzameling VIII B h 4ii.

24 Huisarchief, o.a. verwijzingen in koopcontract van 1850.

25 Nieuwe kaart van Mynden en de 2 Loosdrechten, midtsgaders van s'Graveland, nevens het gerecht van Breukelen en Loendersloot &c. heel naauwkeurig getekent, en gemeeten, uytgegeven door Nicolaas Visscher, met Privilegie &c nunc apud P. Schenk Jun. [1710] (Topografische Atlas, RAU). Zie voor andere versies: M. Donkersloot-de Vrij, De Vechtstreek. Oude kaarten en de geschiedenis van het landschap (Weesp 1985).

26 Een heel gebruikelijke ontwikkeling: veel pachtboerderijen bezaten een speciale 'heerschapskamer', als logeervertrek voor de zomermaanden. De meeste buitenhuizen zijn voortgekomen uit een dergelijke boerderij. Minder bedeelde kooplieden bleven ook in de 18de eeuw zich beperken een logeerpartije in een herschapskamer. Zie J.J. de Jong, Een deftig bestaan. Het dagelijkse leven van regenten in de 17de en 18de eeuw (Utrecht/Antwerpen 1987) 159-161.

27 RAU, 43, 709 (Leenregisters) 158-159.

28 J.A.F. Backer, De toren van Loenen (Utrecht z.j. [±1898]), blz. 7.

29 Van der Linde, 99.

30 GAA, PA 88, 1574.

31 Een dochter van kantonrechter jh. Mr. Balthazar Strick van Linschoten (huurder tussen 1864 en 1875) heeft nog aan de huidige bewoners verhaald, hoe haar vader het 'spook van Oud Over' op verzoek van de dienstmeisjes soms moest wegjagen.

32 Zonder bronvermelding verhaald door J.R.W. Sinninghe, Het kwade driemanschap, in: Astra 26 nr. 233 (juli 1949) blz. 65-69.

33 Huisarchief, koopakte 1725.

34 J.W. Veluwenkamp, Ondernemingsgedrag op de Hollandse stapelmarkt in de tijd van de Republiek; de Amsterdamse handelsfirma Jan Isaac de Neufville & Comp., 1730-1764, (Dissertatie Leiden, Meppel 1981) o.a. blz. 37.

35 NNBW VIII, 1211-1214.

36 Veluwenkamp, 102.

37 GAA, PA 88/1110.

38 Bijv. GAA PA 651, handelend over een verbouwing in 1680.

39 W.F.H. Oldewelt ed., Kohier van de Personeele Quotisatie te Amsterdam over het jaar 1742, 2 delen (Amsterdam 1945), II, 214.

40 Geheym-schryver van staat en kercke der Vereenigde Nederlanden, beginnende met die van de Provincie Utrecht (Utrecht 1759).

41 G. Noordanus, E.J. Rinsema, Vecht en Veen op de valreep (Alphen aan de Rijn 1980), par. III.

42 Luttervelt, supplement, 2, in: J.N. Jacobsen Jensen, Reizigers te Amsterdam, Amsterdam 1919, met supplement (Amsterdam 1936). Voor James Boswell: ibidem. Boswell studeert dan in Utrecht, en op 25 mei 1764 onderneemt hij een tochtje naar Amsterdam, waarbij hij overigens de roef al verhuurd vindt en zich tussen het 'schorremorrie' moet begeven.

43 A. Radcliffe, A journey made in the summer of 1794, through Holland and the Western frontier of Germany (...) (Dublin 1795).

44 Geheym-schryver, 155-156.

45 H.H. van Dam, Aantekeningen betreffende Johannes Theodorus Schallbruch, rector der latijnsche school en hoogleraar aan het Atheneum te Amsterdam, in: Jaarboek Amstelodamum 19 (1921) blz. 38.

46 Veertigste verjaar-dag van mejuffrouw Anna de Wilde, huisvrouw van den here Joachim van Gent. Gevierd binnen Amsterdam, den 9den Maart, 1724. Te Amsteldam, by de wed. B. Visscher, boekverkoopster in de Dirk van Hasselt-steeg (GAA).

47 Brief van 29 maart 1733 aan Jan de Neufville, Amsterdam,; brieven van 17 maart 1737 en 23 juni 1737 aan Jan Isaac de Neufville, Haarlem en Amsterdam (GAA PA 88/1228-9).

48 RAU, Archief Kronenburg (31) 77, blz. 326-345.

49 Te weten: hertrouwen op later leeftijd. Zie J.J. de Jong, 98.

50 A. Doedens, L. Mulder en A.C. Bijsmans ed., Het dagboek van Sir Matthew Decker. Een Nederlandse Engelsman over Nederland in 1748 en een overzicht van de buitens in de 18de eeuw (Baarn 1987) blz. 34-37. Over ds. Elzevier, zie: R.B. Evenhuis, Ook dat was Amsterdam IV (Baarn 1974), 101 en 111.

51 RAU 43, leenregister Loenresloot 711, blz. 241.

52 Zie ook: L. van Nierop, De Jordaan in 1731 en 1742. Suikerraffinaderijen, in: Jaarboek Amstelodamum 45 (1958) 151-160.

53 J.J. Reesse, De suikerhandel van Amsterdam. Een bijdrage tot de handelsgeschiedenis des vaderlands, hoofdzakelijk uit de archieven verzameld en samengesteld, 2 delen (Haarlem 1908-1911). Over Meulman en de Stadt Antwerpen o.a. dl. I, blz. 121-122.

54 Leenbrief van 13 juni 1778, in huisarchief.

55 RAU, Archief Kronenburg (31), bijv. nr. 222.
56 Koopacte d.d. 20 mei 1780 in huisarchief.
57 Huisarchief, getuigenverklaring 29 oktober 1799.
58 I.H. van Eeghen, De tekeningen van burgemeester Huidekoper of 'Hillegonda, ik ben de president', in: Amstelodamum 54 (1967) blz. 52.
59 Daarover geschreven heeft E. Munnig Schmidt, Tuingereedschap en tuinmeubilair op een 18de-eeuwse buitenplaats [Oud Over], in: Niftarlake 1980, 59-60.
60 Huisarchief, opgave grondwerken door A. Buik voor Pieter Bel, 1805.
61 Veilinglijst in huisarchief, ten onrechte vaak aangezien voor een afbraak/verbouwing van het huis *Oud Over* zelf.
62 J.J.A. Wijs, Bijdrage tot de kennis van het leenstelsel in de Republiek Holland (Dissertatie Leiden, 's-Gravenhage 1939) 131-134.
63 G. Stuiveling, Het korte leven van Jacques Perk. Een biografie (Amsterdam 1957) o.a. blz. 179.
64 J. Meijer, Vijf Perk-studiën (Heemstede 1975-1979) (*1 't Geluk uit eigen keus: Jacques Perk en zijn zuster Dora; 2 The onlie begetter: Jacques Perk in de poëzie van Willem Kloos, 1881-1888; 3 De dichter in depot: Perkmanuscripten en hun lotgevallen; 4-6 Manipulaties met de Mathilde*).
65 In de latere boekuitgaven van de sonnetten is de naam "Joanna" weer vervangen door "Mathilde", een eerdere liefde.
66 Alle brieven zijn te vinden bij: Meijer, Perk-studieën.
67 Meijer, Perk en Dora, 38.
68 Kadaster, Utrecht (gegevens overdracht 23 oktober 1895).
69 P.C.H. van de Goor, Verlaine in Amsterdam, in: Amstelodamum 60 (1973) 91-92. Zie verder: Louis Vis, Verlaine in Nederland, in: La France aux Pays-Bas (Vianen 1985) 177-8.
70 Vis, 173.
71 Jan Teeuwisse, Een portret van Sondaar (Utrecht 1984).

Eigenaren van Oud Over

Hermen Olofsen van Ringel(s)berg (-1697) 1661 – 1697
schout en stadhouder van Kronenburg, baljuw van Loosdrecht, wonend in dorp Loenen (1664), waarschijnlijk *niet* op Oud Over
x Joosjen Adriaansdr. de Haan [Haas?]
x 1674 Jannetje Jans, weduwe Bastert, van Weesp
13-23/09/1661 koop 3 morgen 100 roeden leenroerig land tussen Vechtdijk en kleine Wetering kort vóór 05/06/1697 verkoop 3 morgen 100 roeden land door executeurs nalatenschap Hermen van Ringelberg aan Pieter van Beeck

Beek en Vecht 1650 – 1697?
Gebouwd door een lid van de familie Van Beeck, wschl. vóór 1700 en vóór Oud Over, en mogelijk bestaand tot het midden van de 18de eeuw, bijv. 1755.
Vroegste vermelding op de tweede druk van de 'Nieuwe kaart van Mynden en de 2 Loosdrechten' van Nicolaas Visscher, wschl. van rond 1703 en verschenen in 1711-1714.
In 1697 is bijbehorend land bezit van, en mogelijk huis ook bewoond door, de 'weduwe van de heer Leendert van Beeck', wschl. dus Anna van Beeck (-1703).
Op zijn vroegst gebouwd door **Leendert van Beeck** (1613/4-1679), afkomstig uit Emmerich, in Haarlem 1647 gehuwd met Anna van Beeck, koopman te Amsterdam, en mogelijk dezelfde als de in 1653 wel en in 1662 niet meer genoemde poldermeester van Loenerveen met dezelfde naam.
Bij zijn dood is dit bezit in 1679 dan nagelaten aan zijn weduwe **Anna van Beeck**, die dit deel van haar bezit in 1703 nalaat aan een van de twee met een broer De Neufville gehuwde dochters, Christina van Beeck.
Zij erft dan Beek en Vecht met het bijbehorend land. Haar broer Pieter van Beeck, eigenaar van Beek en Hoven (=Oud Over), ten noorden naast Beek en Vecht, erft wschl. o.a. het land direct aan de andere kant (ten zuiden) aan Beek en Vecht grenzend, van het 'bleekveldje' aan de Vecht tot een aantal weilanden binnendijks.

Christina van Beeck (1657-1719/1725) 1703 – vóór1725
x Balthasar de Neufville (1650-1692)
±1719-1725 vererving aan zoon Leendert de Neufville

Leendert de Neufville (1677-1755) vóór1725 – nál1745
koopman te Amsterdam
x 1701 Aleyda Oosterling (1683-1730)
verkoop van de 'hofstede' (en/of opheffing van de naam *Beek en Vecht*) na 1745 aan Jan Sanderson?

Jan Sanderson? vóór1752 – 1768?
vader: Bernardus Sanderson, schout,
'wonend ten noorden naast Oud Over op boerderij 'Het Eyland'

Jacques Henrij Talboth? 1768 – vóór1801

Jan van de Vaart? vóór1801 – 1806
Op 1 mei 1806 wordt het bijbehorende land – naar alle waarschijnlijkheid samen met de oude 'hofstede' (voorheen Beek en Vecht) – verkocht aan de eigenaar van Oud Over, Pieter Bel sr.

Beek en Hoven 1697 – 1703?
Voor het eerst (en laatst) vermeld op de 'Nieuwe kaart van Mynden en de 2 Loosdrechten' van de weduwe van Nicolaas Visscher. Beek en Hoven is de voorganger, of, waarschijnlijker, de *eerste naam* van het huidige Oud Over. Zeker is dat 1697-1709 het bijbehorende land bezit is van **Pieter van Beeck** (1649-1709) koopman te Amsterdam, Singel.
x 1674 Elizabeth Catharina van Weeningen (-1688)
x 1691 Catharina van Alderwerelt (-1691)
x 1693 Clementia van Vollenhoven (-1702)
1709 boedelscheiding

Oud Over
Jan de Neufville (1656-1724) 1709 – 1725
koopman te Amsterdam, als voogd over zijn drie zoons, mede-erfgenamen van Pieter van Beeck
x 1690 **Jannetje van Beek** (1665-1704)
24/02/1725 verkoop van "seeker heeren huys en hofstede (...) genaamt oud over" met 4 morgen 200 roeden land, en tuinmanshuis, door de erven, de drie zonen Jan (1692-1744), Daniel (1694-) en Leendert (1698-1764) de Neufville, *f* 7.000,–

Joachim (Jochem) van Gent jr. (1681-1743) 1725 – 1743
koopman Amsterdam, Keizersgracht
vader: Jochem van Gent sr. (1647/8-), timmerman Amsterdam
moeder: Cornelia Wybrants?
x 1706 Anna de Wilde (1682-1752)
vader: Dirk de Wilde
vererving

Anna de Wilde 1743 – 1752
x 1744 Claas Kroon
oud-burgemeester en raad Edam, weduwnaar van Geertruij Mooker
vererving

Claas Kroon 1752 – 1761
24/04/1761 verkoop Oud Over, 4 morgen 200 roeden land en muren afgebroken tuinmanshuis, *f* 12.500,–

Hermanus Meulman (1728-1777) 1761 – 1777
suikerraffinadeur Amsterdam, o.a. Elandsstraat, Keizersgracht
vader: Hendrik Meulman
moeder: Jaapje Wessels

x 1751 Maria Muller (1732-na1778)
vader: Jan Harmen Muller (1686-)
moeder: Rebekka Vrymoet (1700-)
vererving naar moeder Jaapje Wessels 1777

Jaapje Wessels 1777
doet 12/11/1777 afstand erfenis t.b.v. Maria Muller

Maria Muller (Mulder) 1777 – 1778
06/06/1778 veiling Amsterdam van Oud Over en 4 morgen 360 roeden land, tuinmanswoning, koetshuis, stal, hooiberg, *f* 7.800,–

Mr. Krijn Hoogeveen (-1779) 1778 – 1779
Baljuw Loosdrechten, Secretaris Kronenburg en Loenen, later wonend te Weesp
vader: Adriaen Hoogeveen, Baljuw Kronenburg en Loenen
moeder: Adriaantje Krijnen
x 1732 Grietje van Veen
x 1735 Margrietje Putter
vererving

Cornelis Hoogeveen (1733-1792) 1779 – 1780
Baljuw, Schout en Secretaris Kronenburg en Loenen,
voor 1781 wonend in huis Kerkzigt te Loenen, later ook wonend te Utrecht
vader: Krijn Hoogeveen
moeder: Grietje van Veen
x 1758 Hendrina Johanna Sanderson (?)
20/05/1780 executeuren erfenis Krijn Hoogeveen en Margrietje Putter: Cornelis Hoogeveen, Gijsbert van Veeren, Elias Baart, verkoop publieke veiling Amsterdam Oud Over en 4 morgen 360 roeden land, koepel, tuinmanswoning, koetshuis, stal en schuitenhuis, *f* 11.300,–

Hendrik Cramer Frederiksz. (-1782) 1780 – 1782
Amsterdam, Keizersgracht
vader: Frederik Cramer
x Alida van Driest (-1799) 1782 – 1799
vererving

Frederica Elisabeth Cramer (enig kind) 1799 – 1800
x Mr. Hendrik Nicolaas Tonis (-1821)
bewoners Vreeden Hoff
18/09/1800 verkoop Oud Over als in 1780 met hooiberg en schuur, *f* 9.000,–

Jan van Eden Barendsz. 1800 – 1804
Amsterdam
x Maria Helena Heimans (-1804)
20/10/1804 veiling Amsterdam (als in 1800), *f* 12.700,–

Pieter Bel sr. ("Junior") (1753-1818) 1804 – 1818
uit Hoorn, makelaar en assuradeur, Amsterdam Herengracht, Keizersgracht 337
vader: Pieter Bel, Hoorn
x 1778 Magdalena Croos (1746/7-)
vader: Pieter Croos, Amsterdam
x 1791 Geertruij Margaretha Fock (1765/6-voor1818)
vader: Abraham Fock
vererving

Pieter Bel jr. (1792-1850) 1818 – 1850
koopman, commissionair Amsterdam, Keizersgracht nr. 337
vader: Pieter Bel
moeder: Geertruij Margaretha Fock
x 1815 Juliana Sobbe (1793-)
vader: Pieter Sobbe (1762-1848), hovenier Amsterdam
moeder: Johanna Verhagen
x 1828 Anna Maria Scheerenberg, Rotterdam
15/03/1850 verkoop Oud Over, koepel etc. 1 bunder 15 roeden, en bijbehorende overplaats met tuinmanswoning, stal, koetshuis, schuren etc. 4 bunder 44 roeden en een gedeelte groot 22 roeden, *f* 8.000,–

Mr. Joannes Willem van Reenen (-1852) 1850 – 1852
oudlid Staten Utrecht, wonend Vegtlust
vader: Mr. Gerlach Cornelis Johannes van Reenen (-1827), schepen Amsterdam, Keizersgracht 270, Vegtlust 1814-1827
moeder: Maria Petronella Schlosser Beeldsnijder
x Catharina Geertruy van Appel (-1864) 1852 – 1864
erfenis: 1827 Vegtlust
1827 Bosch en Vegt
koop: 1835-1860? Kalorama
1835 Bijdorp
1849 Nieuwerhoek
1850 Oud Over
scheiding nalatenschap 1869 (onverdeelde boedel) 1864 – 1869
zoon: Johannes Willem Hendrik van Reenen
zoon: Gerlach Cornelis Johannes van Reenen (-1901) 1869 – 1874
Vegtlust 1869 – 1901, Bosch en Vegt 1869 – 1901,
Oud Over 1869 – 1874
zoon: Joannes Hendrik Cornelis van Reenen,
Nieuwerhoek 1869 – 1874
verkoop 1874, *f* 6.700,–

Levie Benjamin de Leeuw, koopman te Hilversum,
voor rekening van Jan Arend Voorthuis

Jan Arend Voorthuis (-1877) 1874 – 1877
Secretaris der gemeente Loenen
x Catharina Gerarda Roukens 1877 – 1881
verkoop *f* 12.000,–

Joannes Blancke 1881 – 1883
Amsterdam, predikant te Loenen
vader: Johannes Blancke, predikant Amsterdam
moeder: Carolina Dorothea Vink
x 1881 Dora Perk
verkoop

Jan Sas (-1888) 1883 – 1888
veerschipper
x Elisabeth Nagel
verkoop *f* 7.000,–

Willem David Walter (1818-1895) 1888 – 1895
leerlooier, rentenier Amsterdam
vader: Willem Anton Walter, leerlooier
moeder: Suzanna Catharina Guba
x 1845 Eva Langeveld
vader: Teunis Langeveld, houtkoper
moeder: Sara Vermoolen
verkoop door erven, de vijf kinderen, *f* 6.250,–

Dr. Gerardus Johannes Jaarsveld 1895 – 1896
Diemen
verkoop te Utrecht

Johannes Jacobus Couturier 1896 – 1902
restauranthouder Maison Couturier, Keizersgracht 674 Amsterdam
x M.J. Brands
verkoop *f* 7.000,–

Alberdina Hendrika Lenten 1902 – 1911
Amsterdam
weduwe Otto Christiaan Stricker
verkoop

Abraham Hendrikszoon Witstijn 1911 – 1920
makelaar Amsterdam
verkoop

Cornelis Matthijsen (-1931) 1920 – 1931
industrieel (textiel) te Helmond

x Cornelia Maria Roland Holst — 1931 – 1937
vader: Adrianus Roland Holst,
Assuradeur, fabrikant Amsterdam
moeder: Saapke Posthumus
verkoop *f* 18.000,–

Lambertus Hendrik Sondaar (1904-1984) — 1937 – 1984
beeldhouwer
x 1930 Anthonia Agathe Dobbelmann — 1984 – heden
beeldhouwer

N.B. Het gebruik van de tegenwoordige tijd in dit artikel is op verantwoordelijkheid van de schrijver. De redactie